

Književnica Božena Loborec
(Koprivnica, 1926. - 2003, Koprivnica)

Marija NOVAK

SJEĆANJE NA BOŽENU LOBOREC

Godine 1968. počeo je u Zagrebu izlaziti časopis "Kaj". U jednom broju izašao je prikaz kajkavskih pjesama Božene Loborec koji je napisao književni kritičar sveučilišni prof. Joža Skok. Skok je ocijenio Boženine pjesme visokom ocjenom. Tih nekoliko objavljenih pjesama (u sklopu prikaza) i mene se jako dojmilo. Više sam puta uzela u ruke "Kaj", čitala i razmišljala, divila se Boženinim poetskim slikama. Za mene su njene pjesme bile pravo osvježanje.

Tih sam godina predavala hrvatski jezik u Osnovnoj školi Kotoriba. Na istoj školi radila je i moja susjeda i kolegica Ružica Feletar, supruga Drage Feletara. Između ostalog, razgovarale smo o "Kaju" i Boženinim dobrim pjesmama. Drago je radio kao novinar u Čakovcu u listu "Međimurje", ali je odlazio i u Podravinu. Jednog poslijepodneva Ružica i ja smo čavrljale uz kavu kad odjednom dođe Drago nasmijana lica i počne: "Bil sem v Koprivnici. Bil sem pri Boženi Loborec. Tak sem se iznenadil! Pak ona je moja razrednica Čišperka!" Ozbiljno, čudile smo se Ružica i ja jer smo Čišperku znale kao osnovnoškolke. Naime, Božena Loborec svojedobno je predavala hrvatski jezik u Osnovnoj školi Kotoriba. Bila je udana za Čišpera, strogog ravnatelja Škole i učenici su je zvali Čišperka. Meni nije predavala, ali je predavala mojoj sestri Nadi i bratu Josipu pa sam i ja znala o Čišperki kao izuzetno dobroj nastavnici.

Ubrzo sam Boženu Loborec - Čišperku upoznala u Varaždinu na sastanku "Kajkavskog kalendara". Tema našeg razgovora bila je, razumije se, poezija. Rekla sam joj: Vaše sam pjesme čitala nekoliko večeri u sebi i prokomentirala - baba piše odlične pjesme! Ona me široko pogledala. Shvatila sam njen zabezeknuti pogled i odmah se počela ispričavati zbog babe jer, eto, izletio mi je taj neprikladan izraz za pjesnikinju. A ona je očito shvatila moju zanesenost i smijala se. Razmijenile smo adrese i tako je počelo naše prijateljstvo.

Napisala je ona meni pismo, napisala sam i ja njoj. Posjetila je ona mene u Kotoribi, posjetila sam i ja nju u Koprivnici. Iako je bila devetnaest godina starija od mene, mogle smo razgovarati o svemu i svačemu. Divila sam se njenoj biblioteci, obrazovanju, odvažnosti, samopouzdanju, oštroumnosti...

Ona je imala samo jednoga "brata, a ja petero braće i tri sestre. U razgovoru sam ih često spominjala. Jednom me upitala: "Daj ti meni reci kak ste vi živeli!? Ja si to nemrem zamisliti. Ti tak lepo o svojima pripovedaš. Ja imam samo jenoga brata i navek se ž njim posvadim. Kak ti?"

I ja sam joj pričala vesele i tužne dogodovštine iz svog djetinjstva. Ona me stvarno pažljivo slušala, često otvorenih usta. Upijala je svaku moju rečenicu. Uživila bi se u

moju priču, smijala i tugovala s "mojim likovima", a onda je jednom rekla: "To so tak lepe priče! Ti to tak lepo pripovedaš! Daj to napiši!" Poslušala sam ju i počela priče pisati. Priču Tuđe je voće slađe poslala sam na Radio Zagreb i dobila nagradu. Bilo je to veselo. Zahvalna sam Boženi što me potaknula i ohrabrila na pisanje priča za djecu.

Kupila sam auto i odvezla se u Donju Dubravu k svojoj mami. Parkirala sam pred kućom. Kad sam rekla mami da je pred našom hižom moj auto, mama se rascvala od sreće i trk na ulicu. Sjednem u kuhinji i čekam. Kad eto ti ozbiljne mame: "Ah, Mao, kupila si si najgrdešu ljimuzinu!". Mamina primjedba nije pomutila moje veselje. Zbogom, rekla sam starom biciklu. Sad sam na četiri kotača. Polako, ali važno odvezla sam se u Koprivnicu do Božene. Morala sam se pohvaliti. Ispričala sam Boženi mamin komentar na moj novi novcati auto, a ona me kroz smijeh utješila: "Čuj, mama ti je dobro rekla, v Koprivnici ti takof auto zovu ružno pače!". Ite k nevolji! - pomislila sam. Da, to je to, ružno i grdo znači isto. Bilo kako bilo, spaček je bio moj dobar i omiljen auto. I Božena se rado vozila u njemu. A i mama.

Jednom je Božena predložila da subotu provedemo kod Božice Jelušić u Pitomači. Kao, ona je čitala moje pjesme i čula za mene te rekla Boženi da me želi upoznati. Ja sam pak od pjesnika Ernesta Fišera čula za nju kao izuzetno darovitu mladu djevojku, pa se i kod mene rodila želja za susretom. I tako smo Božena Loborec i ja sjele u moju "najgrdešu ljimuzinu" ili koprivnički "ružno pače" i gas do mlade pjesnikinje Božice Jelušić u Pitomaču.

Vožnja je bila uz maksimalno poštivanje ograničenja brzine, a to je značilo za Boženu lijepo razgledavanje podravske ravnine. Božica nas je dočekala, mislim i njena mama, podravski: "Ste gladne, ste žedne...?". Jesti koliko hoćeš, piti koliko možeš. Drago meni, drago tebi. Subota s mladom pjesnikinjom Božicom Jelušić protekla je u laganoj šetnji u znaku poezije. Za dva dana od mlade pjesnikinje Jelušić dobila sam skicu za portret. Oduševila me. Reklo bi se, od prve je snimila moju dušu. Stvarno je talentirana kako je rekao Fišer, pomislila sam.

Jedne pak subote Božena je predložila da u Virju posjetimo slikara Josipa Turkovića. Poznavala sam ga i prihvatila prijedlog. I tako Božena i ja u spaček i gas do Virja da vidimo kaj dela Joža. Kad nas je ugledao, Joža se silno obradovao, skakao je oko nas kak copernjak. S veseljem nam je pokazivao slike i preslice koje je skupio po okolnim selima. S njim smo otišle u Molve gdje smo zavirile u crkvu. Ne znam od koga je (čini mi se od neke časne sestre) Joža zlodil domaće vezene obrisače i poklonio jedan meni, i jedan Boženi. Kaj drugo reći nego da je dan protekao u znaku slikarstva, etnologije i prijateljstva.

Božena opet ima prijedlog. Jednom kaže: "Čuj, ti na Krku imaš vikendicu, pak daj me pozovi da vidim kakva je Baška." Ma, imam ja siromaški sobičak na brijevu u Baškoj Dragi, a ne vikendicu. Doduše ima vodu i struju, ali tvoj standard je grofovski (imala je u kvartu najljepšu i najveću kuću). Nastavila je: "Nema veze, ja sve pol platim. Dva dana kuham ja, dva dana ti i tak. Ako mi se bude sviđalo ostanem, ako ne, autobusom

odem doma." Dobro. Može. Pozivam te!

Spakirale smo se mi na more. Spaček je bio krcat vrtnim proizvodima. Boženini roditelji (s njima je stanovala) ispratili su nas uz glasni: "Srećen pot!"

Ja sam imala tremu, što se tiče puta, jer nisam imala vozačkog iskustva, a najviše me zabrinjavalo proći kroz Zagreb. "Ništ se ti ne boj! Ja znam kak se ide čez Zagreb." - hrabrila me Božena. Bez problema dovezle smo se do Zagreba i Dvorane Vatroslava Lisinskog. Tu je veliko križanje, i mi smo trebale skrenuti ulijevo, što znači na vrijeme se prestrojiti u lijevu traku, a ostale smo prve u koloni za ravno. Semafor mi pokazuje crveno. Stanem i zavapim: Isuse, nisam se dobro prestrojila! "Ne boj se! Idem ja van!" Skočila je iz auta i zaustavila promet lijeve trake (pokazivala je na moj auto) i vozači su me pustili te sam tako prešla križanje, a ona je trčala za mojim autom. Stala sam sa strane ceste i odahnula, sva znojna čekala sam Boženu. Divila sam se njenoj hrabrosti. Najgore smo prošle. Bilo je to ludo!

Idemo dalje. Do Karlovca su nas prestizala vozila, a Božena bi svakom rekla: "Samo se ti žuri!" Poslije Karlovca nitko nas nije prestizao, iako su iza nas bila vozila. To nam je bilo čudno. Vozila sam po propisima, odnosno kako nalažu prometni znakovi. Tako svi vozači početnici voze. U Skradu sam skrenula s glavne ceste i stala da se odmorimo. Iza nas je bila nepregledna kolona vozila koja je ubrzavala vožnju. Pojedini brzi vozači taj su dio puta vozili do Skrada po propisu jer se stvorila kolona i nisu se usudili pretjecati.

U Baškoj Dragi, Božena je ostala kod mene mjesec dana. Otok Krk dobro smo razgledale i do sita se napripovijedale. Neke korisne životne detalje naučila sam ja od nje, a neke ona od mene. Na povratku Božena je izrazila želju da posjetimo Lukovdol, rodno mjesto pjesnika Ivana Gorana Kovačića. Pričala mi je da je u partizanima dobila Goranovu kapu. Naravno, posjetile smo Lukovdol. Oko Goranove kuće bilo je puno smeća koje je, prema svemu sudeći, ostalo od proljetne manifestacije Goranovo proljeće. Bila je to tužna slika.

Pune raznih dojmova, vratile smo se sretno u Boženinu voljenu Koprivnicu. Božena je zablistala. Za nju je Koprivnica bila, danas bi mladi rekli, zakon! U njenom dvorištu bio je prekrasan auto. To je bio auto njenog brata Željka. Došao je sa ženom i kćerkom iz Zagreba u posjet roditeljima. Tada sam upoznala i mlađu obitelj Loborec.

Jednom je došla Božena k meni u Kotoribu. Dovezao ju je prijatelj Slavek. Rekla mi je da želi svojim roditeljima priuštiti lijepi vikend. Oni nikad nisu bili u Kumrovcu, a željeli bi vidjeti Titovu rodnu kuću. Skrušeno me molila da jedne subote s njenim roditeljima (ona plaća put) odemo u Kumrovec. Ona je njima pričala o mojim vozačkim sposobnostima i naglasila im da se ne moraju ništa bojati jer ja ne vozim stotku kao njihov sin Željko.

I tako smo jedne jesenske subote krenuli u Kumrovec. Na večer smo Božena i ja uoči puta prostudirale autokartu. Dan je bio sunčan i putem smo komentirali zagorska sela i rodna polja. Došli smo bez problema do Kumrovca. Razgledavali smo Titovu kuću, šetali se, jeli, odmarali. Pejisaž Zagorja, Kumrovec i Titova kuća oduševili su Bo-

ženine roditelje. Zadovoljno smo se vraćali u Koprivnicu, ali drugim putem da što više vidimo Lijepu našu.

Vozimo se pod dojmom Kumrovca, šutke. Kakve frljefuke po tom Zagorju! - glasno se začudim. Svi troje i dalje šute. Nakon izvjesnog vremena ja opet uzdahnem; ah, pak jena frljefuka! A onda gospon Loborec upita: "Kaj so to frljefuke?" Zavoji, odgovorim mu. Zavoji - ponovi on i raširi ruke. I svi prasnemo u smijeh. Svladali smo frljefuke i sretno stigli u Koprivnicu. Bio je to nadasve zabavan vikend.

Na putu prijateljstva nađu se svakojake prepreke pa i trnje koje je jako bodljikavo ako ti ga bace "dobri prijatelji". Jednog dana Božena je bez objašnjenja zašutjela. Nije se javljala ni pismom ni telefonom. Teško mi je pala njena šutnja, ali sam bila sigurna da će se jednog dana to promijeniti.

Život je nosio nove izazove. Zaposlila sam se u Zagrebu. U svoje slobodno vrijeme bavila sam se folkloristikom. Na kongresu folklorista Jugoslavije u Radovišu (Makedonija) 1984. godine upoznala sam pjesnikinju Ajšu iz Sarajeva. Ajšu je zanimalo moje mišljenje o hrvatskim pjesnikinjama. Rekla mi je da priprema antologiju svjetske poezije i da bi u nju željela uvrstiti jednu pjesnikinju iz Hrvatske. Pitala me koja je, po mojem mišljenju, najbolja kajkavska pjesnikinja? Božena Loborec - bio je moj siguran odgovor. Pričala sam joj o Boženi i njenoj izvanredno dobroj zbirci pjesma „Čez mene ljudi idu“. Dala sam joj Boženinu adresu. Priča ima lijepi kraj. Božena Loborec je zastupljena u SKYLARIK svjetskoj antologiji poezije u Indiji.

Na sastanku folklorista upoznala sam zagrebačku Đurđevčanku Smiljku Janaček Kućinić, koja je tada pripremala knjigu „Zemlje podravske glas“ za tisak. Rekla mi je da joj recenziju piše Božena Loborec. Ako ti ona napiše dobru recenziju, to znači da ti je knjiga stvarno dobra jer ona je oštromna i britkog jezika i pera - priopćila sam Smiljki. Poznavajući Boženu, znala sam da će provjeriti sve podatke i dobro proučiti sadržaj knjige i tek onda staviti na papir svoje misli. Božena je studiozno pristupala svakom poslu. I Smiljki je napisala pozitivnu recenziju. Njih dvije su, između ostalog, razgovarale i o meni. I došao je dan kad je Božena prekinula šutnju. Napisala mi je lijepo pismo i pozvala me u Koprivnicu. Smiljka i ja smo jedne subote otišle do nje. Iako je imala tremu, bila je očito uzbuđena i sretna s našim dolaskom.

Ove godine me slikarica i književnica Enerika Bijač, supruga Koprivničanca međimurskih korijena Đure Bijača, upoznala s koprivničkim muzealcima Marijom Mesarić i Draženkom i Draženom Ernečić. Oni su mi u Koprivnici organizirali promociju moje knjige „Tragovi hrvatske mitologije“. Koristim priliku da im još jednom zahvalim na srdačnom gostoprimstvu.

Uoči promocije navirala su mi sjećanja na Boženu Loborec i bilo mi je silno žao što je nema među nama. Na promociji sam to i rekla. Urednik Podravske zbornice prof. Dražen Ernečić, lijepo me zamolio da napišem sjećanja (i njemu) dragu nam književnicu Boženu Loborec. Eto, neka sam napisala. Godine prolaze sve brže i sjećanja blijede. Nažalost, vrijeme ne možemo curiknuti!

Već je prošlo pet godina kako Božena ne hoda svojim voljenim gradom. Vjerujem da Koprivničancima fali Husni, ali Husni (Božena Loborec) počiva. Željela sam je ispratiti na vječni počinak, no snijeg je neprestano padao tako da se nije moglo izaći iz Zagreba. U katedrali sam zapalila svijeću.